

АКОНСТАНТНЕ БАЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ГРАМОТНОГО ЖИВОПИСНОГО ВІДТВОРЕННЯ НАТУРИ У НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧИХ РОБОТАХ

Навчальна дисципліна «Живопис» – одна із основних фахових дисциплін у системі підготовки майбутнього художника-педагога, його професійного і особистісного становлення. У процесі оволодіння живописною грамотою перед студентами розкриваються принципи побудови реалістичного зображення кольором на площині, формується композиційне мислення, творча уява, естетичний смак, відчуття колірної гармонії, удосконалюються образотворчі здібності, художня майстерність.

Важливою проблемою художньо-педагогічної освіти є розвиток у студентів аконстантного бачення, цілісного сприйняття природи, здатності до її живописного відтворення у навчально-творчих роботах. Адже вдосконалення колористичної підготовки, яка передбачає розуміння, бачення й використання кольору в творчій і педагогічній діяльності, сприяє розвитку творчих здібностей, особистісному становленню студентів.

Цінними для розробки методики навчання живопису є дослідження, пов'язані з психологією зорового сприйняття в процесі образотворчої діяльності Б. Ананьєва, Р. Арнхейма, М. Волкова, Є. Ігнат'єва, В. Кирєєнка, В. Кузіна та інших.

М. Волков виявив і обґрунтував особливості сприйняття кольору для побудови на живописній площині, вказавши на значну різницю сприйняття кольорів природи й кольорів на площині: «Колір у природі й колір на картині – одне й те ж саме природне явище. Але є глибока різниця між баченням художника кольору в природі та його відтворенням на картині. Колір у природі – явище зображуваної художником дійсності. Колір на картині – це художній засіб, елемент «мови живопису» [2, с. 99].

Вирішення завдання створення цілісного колористичного зображення в живопису можливе за умови цілісного сприйняття кольору природи – якості особистості, яка формується в процесі виявлення цілісності колірного багатства світу й передбачає складну роботу сприйняття. Цілісність сприйняття починається з уміння зором «вихоплювати» об'єкт зображення із навколишньої дійсності й

побачити окреслену «картинку» одночасно. Цілісність притаманна швидкому погляду на об'єкт уваги, бо людське око спочатку сприймає предмет загалом, а потім переключається на його характерні риси. Усвідомленість сприйняття досягається завдяки розумінню значення спостережуваних предметів або явищ, тобто засобом мислення. Отже, спостерігається тісний зв'язок мислення і сприйняття. Ученими також доведено, що сприйняття пов'язане з увагою, спрямовується мотивацією і має визначене емоційне забарвлення.

Аналіз праць із зазначеної проблеми дає змогу переконатися в тому, що сприйняття – стрижневий процес у створенні зображення, а його механізм полягає в тому, що за наявності конкретної цілі й завдання у свідомості постійно знаходиться установка на пошук матеріалу для можливості вирішення цієї задачі. Тому для розвитку сприйняття у студентів необхідно постійними вправами активізувати їх психофізичний «апетит»: вони повинні постійно спостерігати, сприймати, перетворювати, відбирати, знову збагачуватися враженнями.

Сприйняття є пізнавальним процесом і характеризується низкою закономірностей, що ґрунтуються на цілісності, усвідомленості, апперцепції, вибірковості, константності.

Апперцепція – властивість людської психіки, яка полягає в залежності сприйняття предметів і явищ від попереднього досвіду даного суб'єкта, від загального змісту, спрямованості та ін. особистісних властивостей його психічної діяльності [3, с. 24]. *Апперцепція* сприйняття в живопису полягає в умінні цілісно бачити основні кольорові плями.

Важливою особливістю зорового сприйняття, яке необхідно розвивати під час початкових занять з живопису, є *константність* сприйняття: «відносна постійність деяких сприйнятих властивостей предметів при порівняно широкому діапазоні умов сприйняття» [3, с. 242]. Тобто, зорові ефекти колірної постійності вражають нетренованого спостерігача тим, що незалежно від того, яке світло падає на предмет, колір цього предмета не змінюється. Колір, властивий даному предмету (без урахування впливу навколишнього середовища), називають *локальним* або *предметним*. Але для художника колір – поняття мінливе і рухливе.

Константність сприйняття у багатьох випадках є причиною помилок живописців-початківців, адже вони не бачать, як змінюється

колір в конкретних умовах освітлення і віддалення від спостерігача. Кольори, змінені під впливом освітлення і середовища, отримали назву *зумовлених* або *невласних*, а сприйняття зумовленого кольору в психології називається *аконстантним* баченням.

Спостереження зображуваного об'єкту в контрастності за спектральним складом у різних умовах освітлення і результати такого спостереження необхідно використовувати в методиці навчання живопису, щоб допомогти студентам уникнути помилок колористичного характеру й розвинути здатність аконстантного бачення, тобто вміти сприймати кольори природи без завіси константності. Адже з перебудови зорового сприйняття, вироблення аконстантного бачення колірних відмінностей починається професійне навчання живопису [1, с. 25]. Велику роль у процесі створення єдності відіграє відображене світло – рефлексний зв'язок, яке у поєднанні з основним світлом створює колірне середовище, або стан. Гармонійність колірних поєднань, безліч колірних відтінків, рух і пульсація кольору роблять живопис живим.

З перших днів навчання слід приділяти велику увагу професійній «постановці ока» студентів, для якої необхідно навчитися сприймати натуру в цілісному вигляді. Вірна постановка ока має велике значення: добре натренований зір безпомилково визначить відхилення одного відтінку кольору від іншого. Розвиток здатності цілісного бачення й одночасного зіставлення всіх частин натурної постановки – важлива частина навчання живопису. Щоб бачити натуру цілісно, є декілька практичних способів: в момент спостереження прижмурити або «розпустити» очі на всю натуру. Під час прижмурення різко змінюється кількість світла, яке попадає в очі, у результаті чого, ніби в сутінках, стають непомітними другорядні деталі, «розпускання» очей не дозволяє чітко бачити окремі деталі [1, с. 48].

Цілісне сприйняття і грамотна побудова колірної єдності на живописній площині залежить від розвитку наступних складових структури цілісного сприйняття:

- 1) здібності сприймати великі колірні градації і загальний колір освітлення;
- 2) бачення взаємодії контрастів колірних поєднань;
- 3) здібності бачити великі колірні маси, загальний колірний стан і багатство нюансів кольору;
- 4) уміння бачити систему колірних взаємовідношень і колірні

діапазони;

5) здібності просторового сприйняття кольору;

6) здібності сприймати відтінки тепло-холодних кольорів у єдності колірної гами;

7) здібності схоплювати рух і напругу кольору, композиційне його бачення.

У процесі навчання живопису майбутніх учителів образотворчого мистецтва відбувається послідовне (за певною схемою) оволодіння знаннями, вміннями і навичками в галузі живопису, вивчення закономірностей відтворення кольором оточуючого світу на зображальній площині.

Цілісність сприйняття, уміння одночасно бачити різні елементи природи й відтворювати їх згідно цілісному баченню – першочергове завдання навчання живопису. Розвиток цілісного бачення безпосередньо пов'язаний з творчим розвитком особистості і є основою зображальної творчості. Образність, різносторонність, змістовність, багатство, емоційність, усвідомленість – особливості сприйняття, які відіграють важливу роль у розвитку художньо-творчих здібностей студентів.

Список використаних джерел

1. Беда Г. В. Цветовые отношения и колорит / Г. В. Беда. – М. : Просвещение, 1963. – 184 с.

2. Волков Н. Н. Цвет в живописи / Н. Н. Волков. – М. : Искусство, 1965. – 215 с., ил.

3. Педагогика : Большая современная энциклопедия / [Сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн. : «Соврем. слово», 2005. – 720 с.